

Fejezetek az Ember aki óvodás című kiadványunkból (8. rész)

Beszélhetünk-e közösségről óvodás korban?

A rendszerváltással egy időben egyszerre kiemelt hangsúlyt kapott az egyéni bánásmód, az egyéni fejlesztés lehetőségeinek kutatása. Ezzel minden óvónő egyetért, és örömmel fogadta!

Többször találkoztam azzal a - számomra - megdöbbentő véleménnyel, hogy óvodás korban nem beszélhetünk közösségről, ebben az életkorban a gyerek egyéniségének kibontása a cél. Ez utóbbival egyet is értek, mint elsődleges céllal, de emellett rendkívül fontosnak tartom, hogy már ebben a korban kialakítsuk a másokkal való törődés képességét - érzelmi alapon, a 3-6 évesek szintjén - , de érezzék az összetartozás szépségét, segítő erejét! (Szerencsére ma már ismét egyre szélesebb körben elismerést nyer ez a törekvés!)

Gondoljuk csak el - egyéniségek is csak másokhoz képest lehetünk!

Ha végiggondoljuk, életünk során mindannyian közösségek tucatjaihoz tartoztunk, s ezen közösségek legnagyobb összetartó ereje a pillanatnyilag közös sors! Már óvodában megvoltak a legjobb barátaink, szerettük valamelyik felnőttet. Iskolába kerülve eltávolodtunk régi társainktól, néhányszor még esetleg visszatértünk az óvó nénihez látogatóba - de új közösségbe kerültünk: az osztályban új kapcsolatrendszer szövédték, más felnőttekhez kötődünk. Aztán középiskola, új barátságokkal, más típusú, felnőttebb kapcsolatokkal. Felsőfokú tanulmányaink, esetleg több munkahelyünk, lakóhelyeink, egy-egy továbbképzés: csoportok tucatjában szerepelünk, ideig-óráig. Céljaink közösek, összetartunk, segítjük egymást, ellenszenvek

működnek - aztán kilépünk, megszűnik a közös sors, ennek következtében gyorsan, vagy lassan elhalnak a barátságok: eltávolodunk egymástól, ritkán találkozunk, s lassan már nincs miről beszélgetni, mert a minket legjobban foglalkoztató gondokat eltávolodott barátunk már nem ismeri, nem tud hozzászólni. Ritka az életem át tartó barátság, s általában ezeknek is van elszakadó-kihűlő időszaka, amit új egymásra találás követ, de e mögött mindig valamilyen közös sorsbeli összekötő fonál húzódik! Kell a közösség a gyerekeknek! Saját lányom fogalmazta meg: óvodában, általános iskola 3.-4. osztályában, s most a főiskolán éli legboldogabb időszakait eddigi életének, mert ezekben az években érezte jól magát a köré szerveződött közösségben. Hogy elsődleges szerepe a pedagógusnak van ebben, az mutatja, hogy 3.-4.üben ugyanazokkal a gyerekekkel járt, mint 5.-8.-ig, a későbbiekben azonban már nem működött olyan jól ez az egység! A felnőtt szerepe tehát - minél kisebbek a gyerekek, annál inkább - elsődleges!

Kell-e a közösség? Így ír erről Hankiss Elemér (Diagnózisok, Magvető Kiadó, Bp., 1982., 63.old.):

„...az egészséges és gazdag emberi-társadalmi lét néhány fontos alkotóeleme is a krónikus hiánycikkek jegyzékén kellene, hogy szerepeljen, ha vezetnénk ilyen jegyzéket. Közülük egyetlenegyem emelek itt most ki: a közösséget, az életképes emberi közösségek krónikus hiányát.

E hiányt ma Magyarországon milliók sínylik, de kárát látja társadalmunk fejlődésfolyamata is. Mert a tapasztalatok szerint embernek, s társadalomnak egyaránt szüksége van közösségekre. Az embernek, mert a közösség biztonságot nyújthat neki, tartalmat, célt adhat életének, nagyobb hatékonyságot szándékainak, a gazdagabb kibontakozás

lehetőségét személyiségének. És a társadalomnak, mint egésznek, mert közösségek gazdag hálózata nélkül atomizálódik, egyedeire esik szét, tehetetlen tömeggé formátlanodik, képtelen az egyéni érdekek sokféleségét társadalmilag hatékony csoportérdekké felerősíteni, egymással szembesíteni s ezzel önmaga belső önmozgását, fejlődését biztosítani.”

„Polgárrá” kéne lennünk, de polgárrá nevelni kell, már kicsi kortól kezdve!

Működhet-e közösségként egy kiscsoport, az éppen csak összekerült 3 évesek laza együttese? Akikről tudjuk, hogy játszani is inkább csak egymás mellett szeretnek? Igen, de a közös sors hirtelen közösséggé tud szervezni már ebben a korban is egy csoportot!

Erről győzött meg Andris esete!

Andris más volt, mint a többiek. 3 hónapos korában egy „rutinműtét” során túlaltatták, oxigénhiány következtében agyi sérülést szenvedett, ennek következtében nem tudott beszélni, értelmi fejlődésében erősen elmaradt. Sokáig járt bölcsődébe, idősebb, nagyobb, testileg fejlettebb volt mint a többiek. Nagyon szeretett együtt lenni a gyerekekkel, mindenképpen együtt akart játszani velük, de nem volt stratégiája a kapcsolatteremtéshez. Azaz, egy ötlete volt: telerakta a vödrét homokkal, és kedveskedve a másik gyerek fejére öntötte az egészet. Nem volt durva, senkit nem akart bántani, egyszerűen együtt játszott. Napokon belül tarthatatlanná vált a helyzet: a „beszoktató” kiscsoport minden tagja reszketve menekült Andris elől! Mi hiába magyaráztunk neki, tanígtattuk hogyan játsszon a többiek mellett, ahogy elfordultunk, már ömlött is a homok! Ráadásul rendkívül jó ízlése volt a fiúnak: leginkább a csoport legszebb kislánya tetszett neki, akinek derékig

erő, gyönyörű, csigákba göndörödő haja volt ü amit persze hajmosás után csak nagy bögések árán lehetett kifésülni... A szülők lassan kezdtek panaszkodni: a kádak alján minden este vastagon állt a homok.

Valamit tenni kellett! Az sem lehetett megoldás, hogy Andrist magunk mellé vesszük, nem engedjük a többiek közé!

Csak a gyerekek lehettek segítségemre. Összeültem hát velük egy reggel, pár szóval érthetővé tettem Andris betegségét, és elmagyaráztam, hogy nem akar senkit bántani, csak nem tudja, hogyan játsszon együtt velük! Szövetséget ajánlottam: tanítsuk meg együtt! Ne meneküljenek Andris elől, figyeljenek inkább rá. Ha közelít, fogják meg a kezét, ne engedjék, hogy a homokot rájuk öntse, hanem vigyék a homokozóba, ott csináljanak belőle együtt homokvárat.

Ma is meghatódok, ha visszaemlékezem, milyen megértéssel, tapintattal, együttérzéssel tanígtatták azt a kisfiút! Leckét vehetne tőlük sok felnőtt közösség! És láss csodát: Andris elképesztő változáson ment keresztül! Először gyorsan megtanulta, hogyan kell a többiek játékanak alanyává lenni: a gyerekek játszottak vele, ő meg hagyta! Ő volt a kisbaba, akit sétáltattak, lefektettek, etettek... Boldoggá tette ez a helyzet, hiszen befogadták a többiek, nem kihasználták játékuiban, hanem bevonták abba, s irányították őt, mint egy kisebbet, de közben féltő gonddal óvták. (Az udvaron néha egy másik csoportból „kipécézték”, zavarni akarták, ilyenkor a mieink egységfrontot alakítottak, s megvédték!) Kapcsolata a gyerekekkel azonban továbbfejlődött: egy idő után már nem csak „elszenvedte” a közös játékot, nem csak hagyta, hogy a többiek játszanak vele, hanem fokozatosan partnerré vált, megértette, elfogadta és alakította a

ráosztott szerepeket, majd nagycsoportra - ekkor már kicsit beszélt is, de még mindig főleg mutogatott - ötletekkel is kiegészítette a közös játékot, nem ritkán játszottak úgy egy-egy elemet, ahogy azt ő javasolta!

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS A KÖZÖSSÉG ALAPKÖVE

A közösségi élet alapvető elemének éppen azt az együttélést alapuló, lassan kialakuló együttműködést tartom! Az együttműködés a szociális magatartás alapvető formája, amelynek létrejötte azonban már széleskörű ismereteket kíván a gyerektől, illetve ezek az ismeretek az együtt tevékenykedés, együttműködés során tovább pontosodnak, finomodnak.

Az együttműködés, a szocializáció alapja a felnőttel való együttműködés kialakulása, amely a megszületés pillanatától kezdődően már a családban kezd formálódni! Ahogy az újszülött először talál az anyamellre - aki valaha is szoptatott, tudja, hogy ösztönösen - ebben a gyerek már az első pillanatban nagyon is együttműködik, hiszen életfeltétel ez az együttműködés! Természetesen az első pár hétben még elsősorban a felnőtt működik együtt a gyerekekkel - hiszen a türelmes, jó anya első perctől úgy öltözteti, fürdeti, stb. gyermekét, hogy beszél hozzá: „nyújtsd a lábad ide” mondja, miközben a rugdalódzót húzza a kicsire. S aki ezt sokat hallja, nemsokára tényleg nyújtja! Akire csak türelmetlenül felrángatják a ruhát, sokkal-sokkal később teszi ugyanezt, sőt, egyedül öltözni is nagy valószínűséggel nehezebben fog - önmagával is nehezebben tud majd együttműködni, nem tanulta meg annak alapelemeit!

(Az ember különben is eleve „falka lény”! Már az őseink is falkákban, hordákban élt, nem azért, hogy ne unatkozzék, hanem mert ez biztosította fennmaradását, életét: egyedül képtelen lett volna élelmet szerezni, megvédeni életét a vadállatokkal szemben, stb... Génjeinkben hordozzuk hát az együttműködés szükségletét, és képességét. Ennek ellenére persze ezt a képességet ugyanúgy „ki kell bontani”, mint bármi mást - képes ugyan a gyerek együttműködni, mégis csak tanulás útján teljesebben ki ez a képessége!)

Ha megfigyelünk egy, az öltözéssel kínlódó 3-4 éveset, azt láthatjuk, hogy éppen a finom részmozgások hiányoznak cselekvéséből: nem a lábát emeli a nadrághoz, hanem a nadrágot teszi a földre, lábfejét behajlítja, nem feszíti előre, így bennakad a nadrágszárban, stb. ... Látni lehet, hogy nem mondták neki már egy hetesen: „nyújtsd ide a kicsi lábad!”, s nem puszilták szeretettel bársonyos talpacskáját, mikor aztán egyszer megtette! Így hosszú tanulási folyamat maradt ki az életéből! S mi történik most vele? 30-35 gyerek öltözik együtt kapkodva, a felnőttekről folyik a víz, a gyorsan elkészülők már türelmetlenül lökdösődnek... Nem csak mozzanatról-mozzanatra megtanítani nincs idő és energia az öltözés nüánsnyi trükkjeit - észrevenni sincs idő és lehetőség a hiányosságokat! Persze ösztönző az öltözők falán megjelenő házikó, tetején a felirat: „Én már tudok... (öltözni, cipőt kötni, stb. ...)”, de nem oldja meg az alapproblémát: „kitől tanulok meg?”.

A későbbiekben az együttműködés kiterjed az ismerős felnőttekre, esetleg (ha a gyerek korán intézménybe kerül) a bölcsődei gondozókra, de még az óvodáskor elején, a 3-4 éves gyerek esetében is alapvető fontosságú a tapasztalatszerzés, az utánzások tanulása, a szocializáció kezdetleges, együttműködést tanuló szakasza. Éppen

ezért érthető, hogy az óvodába lépés időszakában annyira kiemelt szerepet kap a gyerekekkel való közvetlen kontaktus, személyes együttműködést igénylő tevékenység.

Éppen emiatt a 3 éves korban óvodába kerülő gyermekkel kapcsolatban kiemelkedő szerepet kap a gondozási teendők személyes ellátása, a gondozás közbeni meghitt, személyes, testközeli együttlét, aminek következtében jöhet létre a jó óvónő - gyerek kontaktus, mely alapja lehet egész óvodai együttműködésünknek!

Ne felejtsük: jó együttműködés csak érzelmi alapon jöhet létre, s a gondozási teendők mindkettő kibontakozására kiváló alkalmat biztosítanak! Meghitt testközelségben könnyebben jön létre szeretetteljes kapcsolat, szoros személyes érzelmi kötődés - így pedig már nem olyan nehéz reagálni egymás rezdüléseire is, kielégíteni egymás igényeit, kéréseit, elvárásait!

A család érzelmi biztonságából kikerülő gyerek így találhatja meg a helyét az új környezetben. Az őt körülvevő felnőttek által tudatosan szervezett együttlétből alakul ki az együttműködés a felnőttekkel, majd erre alapozva lassan a többi gyerek felé fordul, s kialakulnak a társas együttműködéshez szükséges képességek!

Az együttes tapasztalatok, élmények, tevékenységek - elsősorban a játékban való egymásra találás - a gyerekek között is kapcsolatokat hoznak létre. Bár labilis, könnyen bomló, de mégiscsak valamennyire barátinak nevezhető kapcsolatokat, párokat, kisebb csoportokat, amelyek elsősorban a közös érdeklődés, a jóízű közös tevékenykedés, az együttfantáziálás alapján hosszabb-rövidebb ideig együtt működnek. Egymás társaságát keresik, jól érzik magukat

együtt, sőt, képesek igényeiket összehangolni, egy-egy dologról egymásért lemondani, vagy éppen a másik kedvéért tenni meg valamit.

Bár ezek a kapcsolatok nem mindig szilárdak, sokszor rövid időre szólnak, s esetenként könnyen, fájdalommentesen bomlanak szét, azért ismerjük el: vannak már ebben a korban is igen tartós, több évig tartó, egymás mellett ban-bajban is kiálló igazi véd- és dacszövetségek, amit igenis nevezhetünk barátságnak már ebben a korban is! Egy biztos - és nem véletlen! -, ilyen korán, ilyen kapcsolatokra általában a jól szocializált, mély érzelmű, magukat minden szempontból biztonságban tudó gyerekek képesek!

A gyerek-gyerek viszonyítási alap nélkül felnövő gyerek szocializációja könnyen válik hiányossá. Ugyanis éppen társaival való kapcsolatában tanulja meg belátásból, érzelmi elfogadásból - s nem hatalmi szóra! - saját akaratát alávetni másoknak! A felnőtt-gyerek kapcsolat legyen bármennyire egyenrangú, megértő, szabadságot biztosító, stb. ... akkor is, a felnőtt „felnöttsége” soha ki nem zárható, el nem feledhető, meg nem kerülhető! Ha a felnőtt feladja okosan, tapintatosan kezelt „vezéri szerepét”, ez mint hiány lesz jelen a kapcsolatban, s nem megerősíti a gyereket, nem szabadságot biztosít, inkább elbizonytalanítja őt.)

Ebben a folyamatban fejlődik legjobban felelősségérzésük, kötelességtudatuk, toleranciájuk - hozzászoknak ugyanis ahhoz, hogy egymáshoz türelmesek legyenek fárasztóbb helyzetekben is! Fokozatosan alakul ki így tűrőképességük, a konfliktus helyzeteiket egyre inkább képesek egymás között elrendezni. Az igényes türelem, a követelés, a bizalom, az elismerés nem csak az egyes gyereket formálja, hanem általa az egész csoportot!

A megfelelő nyugodt együttműködés egyre élénkebb verbális kommunikációt igényel! Tevékenykedés közben a gyerekek állandó jó hangulatú beszélgetésben töltik idejüket. Nem csak utasításokat, információkat cserélnek az ügyben, hogy mit, hogyan, milyen szabályokkal játszanak, merre fussanak, stb. ..., hanem együtt fantáziálnak, vagy éppen konkrét ismereteket cserélnek!

Öröm végighallgatni pl. egy-egy ismeretterjesztő könyv nézegetése közben milyen komoly tudásanyagot tárnak egymás elé! Mindenki elmeséli, amit az adott képről tud - s egymást elképesztő figyelemmel hallgatják. Minden csoportban akad egy-egy „okoska” gyerek, aki valami (pl. az állatok, lepkék, autók, stb.) iránt különösen érdeklődik. Hagyjuk, hogy tudását, lelkesedését behozza a csoportba, nem árt, ha már ebben a korban „divattá” tesszük a tudást, a mély érdeklődést! Ugyanis nemcsak ismeretei, tudásvágya is átterjed a csoport néhány tagjára, újabb és újabb érdeklődést szül, s elmélyülő tudást hoz magával, amit egymás között meg is beszélnek általában. (Innen már csak egy lépés az, hogy az ilyen szellemű csoportban nemigen kell „motiválni”, ha valamit mi szeretnénk elsajátíttatni a gyerekekkel, mert „a levegőben van” az érdeklődés, alig kell már szítani! Illetve szítottuk már eleget megelőzően azzal, hogy minket is mélyen érdekelt minden behozott könyv, minden elmesélt történet!!!)

S lássunk csodát: ha a gyerekek nem kínban nyögdécselve felelgetnek feltett kérdéseinkre, hanem kirobbanó indulattal, lelkes átéléssel, mély meggyőződéssel mesélik el egymásnak azt, ami őket foglalkoztatja, lehet, hogy többször is egymás szavába vágunk (sőt biztos!), de mégis alapvetően meghallgatják egymást, sőt, érdeklődéssel figyelnek egymás szavára! Nem kell közbeszólni, hogy „várd meg, amíg

végigmondja!” Lehet, hogy egymás türelmes végighallgatása nem elsősorban nevelésünktől, függ, hanem inkább attól, hogy érdekes dolgokról beszélgetünk? ...

Ilyen légkörben természetessé válik az évek során, hogy MÁS. Más egyéni külső és belső tulajdonságokkal rendelkezik, s így másságával együtt (vagy éppen ezért?) elfogadható, szerethető. Az évek során egyre jellemzőbbé válnak az egyéni tulajdonságok, megfigyelhetjük, hogyan válnak egyre karakteresebb egyéniséggé gyerekeink! Szétoszlanak a szerepek: Katára bízhatjuk, ha valamit nem akarunk elfelejteni, Zolinak szólunk, ha a felső polcról kell leemelni valamit, mert ő a legmagasabb, Roland szereti cipelni a nehéz dolgokat, s eközben rendkívüli módon „férfinak” érzi magát, Laura vigasztalja szívesen, aki bármi okból vigasztalásra szorul, stb... stb... S furcsamód karakterisztikusabb egyéniséggé lesznek, annál szorosabb a kohézió, annál jobban érezhető az összetartozás! Mindez ugyanis azon túl, hogy biztonságot, belátható rendszert visz az egyén életébe (mind önmagához, mind másokhoz fűződő viszonyában), rendkívüli kohéziós erőt is biztosít a csoport életében! Hiszen milyen odafigyelés, egymás felé fordulás kell ahhoz, hogy egy-egy gyerekről köztudottá váljon, mi az, amiben „ő a nagy”!

Mennyi lehetőséget kell biztosítanunk ahhoz, hogy a gyerekek minél többször megnyilvánulhassanak egymás előtt, mennyi tulajdonságot kell megismernünk ahhoz, hogy mindenki által elismertté válhasson egy-kettő, a legjellemzőbbek! (Főleg, mivel mindezt általában nem is foglaljuk szóba!) Mert bár így sem lesz mindenki mindenkinek a legjobb barátja, sőt elfogadható ellenszenvék is kialakulnak nyilvánvalóan, mégis ha a helyzet úgy hozza, természetes módon fordulhatnak a másik gyermekhez

konkrét esetekben, s a kölcsönös rászorultság és segítség - az együttműködés - mégis kicsit közelebb hozza egymáshoz azokat is, akik különben nem keresnék egymást!

A kiadvány további fejezeteit keresse weboldalunkon!